

JACEK NAPIERAŁA

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ODSZKODOWAWCZA SPRZEDAWCY W ŚWIETLE POSTANOWIENÍ KONWENCJI WIEDEŃSKIEJ

I. Uwaga wstępna

W dniu 1 stycznia 1988 r. weszła w życie "Konwencja Narodów Zjednoczonych o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów" stanowiąca załącznik do "Aktu końcowego konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie umów międzynarodowej sprzedaży towarów" z 11 kwietnia 1980 r. Polska dotychczas konwencji nie ratyfikowała; tym niemniej może ona stanowić prawo właściwe dla umów sprzedaży z polskimi kontrahentami¹. Przedmiotem regulacji w konwencji jest między innymi problematyka odpowiedzialności stron umowy w tym o d p o w i e d z i a l n o ś c i o d s z k o d o w a w c z e j . Podstawę roszczenia odszkodowawczego kupującego stanowi art. 45 (1, b) — podobnie jak w wypadku roszczenia sprzedawcy art. 61 (1, b) — odsyłając do art. 74 - 79 regulujących jego treść². Szczególna rola przy określaniu praw i obowiązków stron przypada również normom wynikającym z przepisów ogólnych o zakresie stosowania konwencji, zasadzie autonomii stron, interpretacji oświadczeń woli oraz postanowień konwencji, sposobie wypełniania luk oraz o zwyczajach i praktykach handlowych (art. 4 - 9).

II. "Gwarancyjny" charakter odpowiedzialności odszkodowawczej

1. Specyficzne uregulowanie w konwencji problematyki odpowiedzialności odszkodowawczej uzyskano uwzględniając zarówno rozwiązania charakterystyczne dla *common law*, jak i instytucje funkcjonujące w systemach prawa kontynentalnego.

2. Strukturę konwencyjnego stosunku zobowiązaniowego określa się jako odpowiadającą modelowi (typowi) g w a r a n c y j n e m u w tym sensie,

¹ Sytuacje, w których konwencja może znaleźć zastosowanie omawia L. Zalewski (*Sposoby zawierania umów w handlu międzynarodowym*, Warszawa/Poznań 1992, s. 37 - 38) zgłaszając jednocześnie postulat jej pilnej ratyfikacji. Konwencja traktowana jest również jako "wyjściowy wzorzec" w dyskusji nad kształtem jednolitych ogólnych zasad prawa umów. Por. O. Lando: *European Contract Law*, w: *International Contracts and Conflicts of Laws* (red. P. Šarevic); *A Collection of Essays* 1990, s. 6. oraz U. Drobnig: *General principles of european Contract law*, w: *International Sale of Goods*. Dubrownik Lectures (red. P. Šarevic, P. Volken), 1986, s. 305 i nast.

² U. Huber w: *von Caemmerer/ Schlechtriem: Kommentar zum Einheitlichen UN-Kaufrecht*, München 1990, s. 378.

że: a) zawierając umowę dłużnik przyrzeka ("gwarantuje"), że określony w treści powołanego stosunku zobowiązaniowego rezultat zostanie osiągnięty; b) brak tego rezultatu aktualizuje — wiążący strony już z chwilą zawarcia umowy — "obowiązek odpowiedzialności" (*Einstandpflicht, Estandversprechen*)³. U podstaw przyjętego — kompromisowego⁴ — podziału ryzyka ponoszenia konsekwencji naruszenia zobowiązania leży zatem koncepcja wyznaczająca strukturę stosunku zobowiązaniowego w prawie anglosaskim Centralną kategorią⁵ prawa kontraktu w *common law* jest tzw. przyrzeczenie gwarancyjne (*warranty, Garantieverprechen*) rozumiane — najogólniej rzecz ujmując — w ten sposób, że dłużnik przyrzeka o d s z k o d o w a n i e na wypadek, gdyby p r z y r z e c z o n e ś w i a d c z e n i e nie zostało spełnione (*breach of contract*)⁶. Przyrzeczenie gwarancyjne oddziałuje więc na konstrukcję odpowiedzialności dłużnika w dwóch płaszczyznach:

Po pierwsze — wyznacza sposób zaspokojenia naruszonego interesu wierzyciela poprzez przydzielenie głównej roli odpowiedzialności o d s z k o d o w a w c z e j⁷.

Po drugie — oddziałuje na przesłanki aktualizacji tej odpowiedzialności w ten sposób, że: a) *breach of contract* obejmuje wszystkie rodzaje naruszenia zobowiązania; b) nie jest konieczne, by jej przesłanką było zawinione przez dłużnika naruszenie zobowiązania; c) uzasadnia uwzględnienie ochrony interesów dłużnika poprzez ograniczenie zakresu szkody podlegającej kompensacji.

3. Porównując regulację odpowiedzialności odszkodowawczej w konwencji z jej modelowymi założeniami uwzględnianymi w *common law*, należy przede wszystkim zwrócić uwagę, iż podstawowym uprawnieniem kupującego w wypadku naruszenia zobowiązania przez sprzedawcę jest roszczenie o spełnienie świadczenia (*specific performance, Erfüllungsanspruch*)⁸. W związku z tym celowe wydaje się podjęcie próby określenia roli i miejsca tej instytucji w systemie sankcji kontraktowych.

³ G. Ryffel: *Die Schadenersatzhaftung des Verkäufers nach dem Wiener Übereinkommen über internationale Warenkaufverträge vom 11. April 1980*, Bern, Frankfurt a. M., New York, Paris, Wien 1992, s. 4.

⁴ L. Zalewski: *Konwencja o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów - uwagi krytyczne*, RPEiS 4/1991, s. 102. Wynikiem kompromisu jest również szereg rozwiązań szczegółowych. Tak np. co do art. 46: "The result has been a series of delicate adjustments and compromises". J. O. Honnold: *Uniform Law for International Sales under 1980 United Nations Convention*, Deventer/Boston 1991, s. 359.

⁵ A. Buchloh: *Warranty, Condition, Fundamental Breach. Entwicklung und Probleme der Begriffsbildung im englischen Recht der Vertragsverletzungen und Vergleiche mit der deutschen Terminologie*, Köln 1972, s. 5.

⁶ K. Zweigert, H. Kötz: *Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts*, Tübingen 1984, T. II, s. 222; M. Rheinstejn: *Die Struktur des vertraglichen Schuldverhältnisses im anglo-amerikanischen Recht*, Berlin, Lipsk 1932, s. 148 i nast. B. Peukert: *Erfüllungsanspruch und Erfüllungszwang im vertraglichen Schuldverhältnis des französischen und englischen Rechts (Eine vergleichende Darstellung)*, Saarbrücken 1977, s. 154. W uzasadnieniach tej konstrukcji wskazuje się na aspekty ekonomiczne: "The principal interest protected by that law is the expectation interest, measured by the amount of money (podkr. J. N.) required to put the injured party in as good a position as he would have been in had the contract been performed". E. A. Farnsworth: *Contracts*, Boston, Toronto 1982, s. 817.

⁷ Chodzi w tym miejscu o "warranty" w szerokim znaczeniu. Warranty w znaczeniu węższym oznacza przyrzeczenie, którego naruszenie umożliwia tylko dochodzenie odszkodowania w odróżnieniu od tzw. warunku prostego - *condition*, który daje prawo "den Vertrag im ganzen als erledigt zu betrachten". Tak E. Rabel: *Das Recht des Warenkaufs*, Berlin 1957, T. I, s. 264, przypis 1.

⁸ Blżej w tej kwestii patrz W. Popiołek: *Roszczenie o wykonanie świadczenia w naturze*. Zagadnienia kolizyjnoprawne; *Problemy Prawne Handlu Zagranicznego*, Katowice 1992, T. 17, s. 77 i nast. Por. również H. O. Huntent *Modern Law of Contract*, Boston, New York 1986, s. 6 - 32 i nast.

III. Miejsce odpowiedzialności odszkodowawczej w systemie sankcji kontraktowych

1. Zgodnie z art. 45 (2) konwencji wykorzystanie przez kupującego sankcji kontraktowych, o których mowa w pkt. 1 (a) tego przepisu nie wyłącza odpowiedzialności odszkodowawczej sprzedawcy. Roszczenie odszkodowawcze przysługuje zatem kupującemu o b o k: a) roszczenia o realne spełnienie świadczenia; b) w wypadku dostarczenia towaru wadliwego — roszczenia o wydanie towaru wolnego od wad (*Ersatzlieferung*) lub o jego naprawę (*Nachbesserung*) c) odstąpienia od umowy (art. 49 oraz art. 81 - 84); d) obniżenia ceny (*Minderung*) stosownie do różnicy między wartością wydanych towarów a wartością jaką towar powinien mieć zgodnie z treścią zobowiązania. Lektura wypowiedzi komentujących przytaczany wyżej przepis wskazuje, iż uregulowanie odpowiedzialności odszkodowawczej jako sankcji przysługującej sprzedawcy "obok" innych instytucji może być rozumiane w różny sposób:

Po pierwsze — jako podkreślenie, że znajduje ona zastosowanie nie a l t e r n a t y w n i e lecz k u m u l a t y w n i e z innymi sankcjami⁹.

Po drugie — jako uzasadnienie s u b s y d i a r n e g o charakteru odpowiedzialności odszkodowawczej w tym sensie, że:

a) u z u p e ł n i a inne sankcje, gdy nie chronią one w pełni naruszonego interesu kupującego (interesu wyrażającego się w kompensacie pieniężnej uszczerbku spowodowanego niewykonaniem zobowiązania)¹⁰;

b) z a s t ę p u j e inne sankcje, (1) gdy ich realizacja jest uniemożliwiona (np. żądanie spełnienia świadczenia przy następczej bądź uprzedniej niemożliwości czy też — przy ochronie interesu sprzedawcy - żądanie zwrotu przedmiotu świadczenia, który został zużyty bądź odsprzedany), (2) gdy sankcja odszkodowawcza konsumuje inną sankcję (np. gdy wartość szkody jest wyższa niż kwota jaką kupujący mógłby uzyskać obniżając cenę)¹¹.

Po trzecie — dla podkreślenia zależności wyrażającej się w tym, że odszkodowania można dochodzić ł a c z n i e z inną sankcją. Tak np. pogląd, zgodnie z którym odszkodowania z tytułu niewykonania zobowiązania może dłużnik żądać tylko wówczas, jeżeli skutecznie odstąpi od umowy¹².

2. Przyjęcie w konwencji jako podstawowej sankcji (*primärer Rechtsbehelf*) roszczenia o wykonanie świadczenia rodzi pytanie o przesłanki umożliwiające przekształcenie (a więc, gdy odszkodowanie pojawia się nie o b o k lecz z a m i a s t wykonania świadczenia) jej w roszczenie odszkodowawcze (*sekundärer Rechtsbehelf*)¹³. Dotyczy to zarówno sytuacji, gdy kupujący od-

⁹ Np. N. Kranz, *Die Schadensersatzpflicht nach den Haager Einheitlichen Kaufgesetzen und dem Wiener UN-Kaufrecht*, Frankfurt a. M., Bern, New York, Paris 1989, s. 37, 84, 100.

¹⁰ R. H. Weber, *Vertragsverletzungsfolgen: Schadensersatz, Rückabwicklung, vertragliche Gestaltungsmöglichkeiten*, w: *Wiener Kaufrecht. Die schweizerische Aussenhandel unter dem UN-Übereinkommen über den internationalen Warenkauf*, Bern 1991, s. 191, gdzie podkreśla: "Der Schadensersatz hält als Auflangbecken zwar regelmässig konkurrierend der vertraktreuen Partei einen ausgleichenden Rechtsbehelf zur Verfügung". Na s. 169 mówi o "Lückenfüllende Funktion" odszkodowania.

¹¹ Np. H. Leser, *Vertragsaufhebung und Rückabwicklung unter dem UN-Kaufrecht*, w: *Einheitliches Kaufrecht und nationales Obligationenrecht*, (red. P. Schlechtriem), Baden-Baden 1987, s. 251 - 252.

¹² H. Stoll: *Inhalt und Grenzen der Schadensersatzpflicht sowie Befreiung von der Haftung im UN-Kaufrecht, im Vergleich zu EKG und BGB*, w: praca (red. P. Schlechtriem) przytaczana w przypisie 11, s. 264 - 265.

¹³ U. Huber, *Die Rechtsbehelfe der Parteien, insbesondere der Erfüllungsanspruch, die Vertragsaufhebung und ihre Folgen nach UN-Kaufrecht im Vergleich zu EKG und BGB*, w: praca (red. P. Schlechtriem) przytaczana w przypisie 11, s. 199 i nast.

stępuje od umowy z uwagi na upływ terminu jak i z uwagi na dostarczenie towaru wadliwego. Przy okazji można zwrócić uwagę — z jednej strony — na rolę sankcji odszkodowawczej w przeciwdziałaniu "spekulacyjnym" wykorzystywaniu roszczenia o spełnienie świadczenia. Z drugiej strony natomiast należy podkreślić, iż nie byłoby zasadne przyznanie wierzycielowi prawa odmowy przyjęcia świadczenia i żądania odszkodowania w każdym przypadku naruszenia zobowiązania. W kwestii tej przyjęto następujące rozwiązanie:

a) Zgodnie z art. 47 kupujący może wyznaczyć sprzedawcy dodatkowo termin dla spełnienia świadczenia. W wypadku upływu terminu — a także gdy sprzedawca oświadczy, iż nie wykona zobowiązania w tak określonym terminie — wierzyciel może od umowy odstąpić oraz zażądać odszkodowania z tytułu niewykonania zobowiązania.

b) Konwencja przewiduje również sytuacje, w których można żądać odszkodowania z tytułu niewykonania zobowiązania natychmiast a więc bez wyznaczania terminu dodatkowego:

1) w wypadku, gdy naruszenie zobowiązania można kwalifikować jako "istotne" w rozumieniu art. 25 konwencji;

2) gdy już przed upływem terminu dla spełnienia świadczenia jest oczywiste, że dłużnik dopuścił się "istotnego" naruszenia zobowiązania (art. 72)¹⁴;

c) ograniczenie możliwości korzystania z roszczenia o spełnienie świadczenia wynika również z art. 28 konwencji. Zgodnie z tym przepisem sąd może uzasadnione na gruncie konwencji roszczenie o spełnienie świadczenia uwzględnić tylko wtedy, gdy prawo właściwe (*lex fori*) dla umowy sprzedaży w porównywalnej sytuacji takie roszczenie uzasadnia. Podkreślić należy, iż chodzi o materialne prawo miejsca sądu, a nie o prawo, które na podstawie prawa międzynarodowego prywatnego sąd musiałby uwzględnić w wypadku braku prawa jednolitego.

IV. Przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej

A. N a r u s z e n i e z o b o w i ą z a n i a .

1. Przewidziany w konwencji reżim odpowiedzialności odszkodowawczej stosuje się do wszystkich rodzajów naruszeń zobowiązania ujętych w kategorię ogólną (*breach of contract, Vertragsverletzung*). Treść roszczenia odszkodowawczego oraz sposób jego realizacji zależy jednak między innymi od tego jakiego naruszenia zobowiązania dłużnik się dopuścił. Tytułem przykładu można wskazać sytuację, gdy sprzedawca dostarcza towar wadliwy, a to naruszenie zobowiązania nie ma charakteru "istotnego" w rozumieniu art. 25 konwencji. Kupującemu przysługuje wówczas roszczenie o naprawę (art. 46 (3)) łącznie z odszkodowaniem kompensującym zmniejszoną wartość świadczenia (art. 45 (1b)) oraz prawo obniżenia ceny (art. 50). Z kolei, jeżeli naprawa nie zostanie wykonana lub minie wyznaczony na ten cel czas,

¹⁴ Co do tego typu naruszenia zobowiązania patrz H. Stoli, *Zur Haftung bei Erfüllungsverweigerung im Einheitlichen Kaufrecht, Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, (Rabels Z.), 52 (1988), s. 617 i nast. Por. także Sheng-Lin Jan, *Die Erfüllungsverweigerung im deutschen und im UN-Kaufrecht*, Frankfurt a. M., Berlin, Bern, New York, Paris, Wien 1992.

przysługuje mu prawo odstąpienia od umowy oraz odszkodowanie z tytułu niewykonania zobowiązania. Natomiast, gdy wada jest "nie do naprawienia" pozostaje stosowne roszczenie odszkodowawcze lub obniżenie ceny. Te ostatnie wejdą również w grę, gdy kupujący przeoczy termin napomnienia, a zarazem spełnione zostaną przesłanki wynikające z art. 44 i 39 (1) konwencji¹⁵.

Powyższy przykład wskazuje zarazem na zależność między treścią roszczenia odszkodowawczego a tym czy występuje ono jako roszczenie samodzielne (np. o zwrot kosztów naprawy wykonanej we własnym zakresie), czy też łącznie z innym, a jeżeli tak to z jakim. Tak np. w wypadku żądania spełnienia świadczenia (także w formie dostarczenia towarów zastępczych lub naprawy) odszkodowanie obejmuje: a) szkody spowodowane zwłoką w wydaniu towaru (np. w związku ze spadkiem ceny rynkowej towaru pomiędzy terminem umówionym a faktycznym terminem dostawy); b) szkody następne (np. w związku z uszkodzeniem innych towarów kupującego); c) szkody towarzyszące (koszty przechowania albo transportu). Natomiast, gdy naruszenie zobowiązania uzasadnia odstąpienie od umowy odszkodowanie powinno służyć ochronie interesu kupującego wyrażającego się w korzyściach z wykonania zobowiązania (*expectation interest*, *Erfüllunginteresse*)¹⁶.

2. Przy ustalaniu treści norm, których naruszenie może stanowić przesłankę odpowiedzialności odszkodowawczej sprzedawcy należy brać pod uwagę nie tylko postanowienia konwencji o obowiązkach stron umowy, lecz również jej postanowienia ogólne, a mianowicie:

a) art. 6, zgodnie z którym strony umowy mogą wyłączyć stosowanie całej konwencji (z wyjątkiem art. 12) lub jej poszczególnych postanowień względnie ich skutków;

b) art. 7 o następującej treści: "Interpretując przepisy niniejszej konwencji należy uwzględniać jej charakter międzynarodowy, potrzebę zapewniania jednolitości jej stosowania oraz respektowania zasady dobrej wiary w handlu międzynarodowym. Kwestie dotyczące dziedzin uregulowanych przez niniejszą konwencję, które jednak nie są w niej wyraźnie rozstrzygnięte, będą rozwiązywane zgodnie z ogólnymi zasadami, na jakich konwencja się opiera, a w braku takich zasad — zgodnie z prawem stosowanym na mocy norm kolizyjnych międzynarodowego prawa prywatnego"¹⁷;

e) art. 8, w którym unormowane zostały zasady wykładni oświadczeń woli oraz pozostałych przejawów zachowań stron¹⁸;

d) art. 9, w myśl którego strony związane są zwyczajami, które między sobą uzgodniły (także, które przejęły w sposób dorozumiany) oraz praktykami handlowymi, jakie ukształtowały się w ich wzajemnych stosunkach;

e) art. 4, który określa jakie sprawy (w braku wyraźnych postanowień odmiennych) nie podlegają konwencji.

¹⁵ U. Huber, *Kommentar...*, s. 389.

¹⁶ *Ibidem*, s. 391.

¹⁷ A. Kaczorowska, *Jednolitość wykładni przepisów konwencji wiedeńskiej z 1980 roku*, Państwo i Prawo, 10/92 r. s. 72.

¹⁸ Por. L. Zalewski, *Sposoby zawierania...*, s. 44 i nast.

B. S z k o d a .

1. Zgodnie z art. 74 zd. 1 odszkodowanie obejmuje zarówno straty, które kupujący poniósł z tytułu naruszenia zobowiązania, jak i utracone korzyści¹⁹. Z kompensacyjną rolą odszkodowania związana jest także k o n - k r e t n a metoda szacowania wartości szkody pozwalająca uwzględnić rzeczywiste uszczerbki poniesione przez kupującego (np. art. 75).

2. Ze względów praktycznych w obrocie gospodarczym korzysta się także z tzw. metody a b s t r a k c y j n e j . Przyspiesza ona i upraszcza likwidację szkód²⁰, a także pozwala uniknąć ujawniania tajemnicy kupieckiej²¹. Metodą tą posłużono się w konwencji w art. 76, zgodnie z którym, jeżeli a) strona odstąpiła od umowy, b) nie dokonała kupna w celu pokrycia oraz c) towar ma cenę rynkową, to może ona żądać odszkodowania odpowiadającego różnicy pomiędzy ceną rynkową a umowną istniejącą w chwili odstąpienia.

3. Pełna kompensata szkody ograniczona jest poprzez tzw. *contemplation rule* (art. 74 zd. 2)²². Zgodnie z tą regułą odszkodowanie nie może przekraczać uszczerbków, które strona naruszająca kontrakt - jako możliwe następstwa tego naruszenia — przewidywała albo, uwzględniając występujące okoliczności (które znała lub powinna znać) powinna była przewidzieć. Przydatność *contemplation rule*, jako instrumentu podziału ryzyka w stosunkach gospodarczych²³ postrzegana jest na dwóch płaszczyznach. Po pierwsze — jako instytucji pozwalającej na požądane ("właściwe") r ó w n o - w a ż e n i e interesów stron kontraktu. Po drugie — jako środka prawnego umożliwiającego samym stronom autonomiczne k o j a r z e n i e tych interesów.

Odwołanie się do "przewidywalności" jako granicy kompensacji przypisuje się francuskiemu komentatorowi Kodeksu Justyniańskiego poszukującemu *ratio decidendi* ograniczenia w Kodeksie odpowiedzialności dłużnika do podwójnej wysokości świadczenia: "tylko ryzyko, które przy zawarciu umowy jest prawdopodobne i przewidywalne może być uważane jako milcząco (przez dłużnika - uzup. J. N.) przejęte"²⁴. Instytucja ogólnego ograniczenia odpowiedzialności kontraktowej znalazła wyraz w art. 1150 Kodeksu Napoleona. Jej celem było — w przeciwieństwie do niemieckiej *Adäquanzlehre* — umożliwienie dłużnikowi oszacowanie ryzyka jeszcze przed zawarciem umowy. Instytucja ta znalazła podatny grunt w USA, gdzie została wykorzystana

¹⁹ Por. np. J. Napierała, *Utracony zysk jako postać szkody w prawie niemieckim*, RPEiS 4/1991, s. 69 i nast.

²⁰ H. Lange, *Schadensersatz*, Tübingen 1979, s. 223.

²¹ J. Esser, *Schuldrecht*, T. I (Allgemeiner Teil), Karlsruhe 1968, s. 365.

²² H. J. Mayer, *Rule of foreseeable. Das Haftungsabgrenzungsprinzip für vertragliche Schadenersatzansprüche im common law*, München 1986; D. König: *Voraussehbarkeit des Schadens als Grenze vertraglicher Haftung* (zu art. 82, 86, 87 EKG), w: *Das Haager Einheitliche Kaufgesetz und das Deutsche Schuldrecht. Kolloquium zum 65. Geburtstag von Ernst von Caemmerer* (red. H. G. Leser, W. Marschall von Bieberstein), Karlsruhe 1973, s. 75 i nast.

²³ "Die Vorhersehbarkeitsregel erleichtert den Abschluß von internationalen Kaufverträgen und damit den internationalen Wirtschaftsverkehr". Tak J. Tiling, *Haftungsbefreiung, Haftungsabgrenzung und Freizeichnung im Einheitlichen Gesetz über den Internationalen Kauf Beweglichen Sachen*, Rabels Z. 32/1968, s. 278.

²⁴ D. König: op.cit, s. 76. Tezę tę ilustruje obrazowym przykładem: Jeżeli ktoś kupuje od cieśli beczkę na piwo, która przecieka, to ewentualne odszkodowanie będzie ograniczone do wartości tego płynu, nawet gdyby nabywca używał beczki do przechowywania wina. W pracy referuje autor związką genezę tej instytucji.

na przede wszystkim jako instrument dla eliminacji skutków "spekulacyjnego" szacowania utraconego przez wierzyciela zysku.

Powodzenie *contemplation rule* w USA spowodowało zainteresowanie się nią sądów angielskich. Tam też została sformułowana "klasyczna" jej postać w znanym orzeczeniu *Court of Exchequer* z 1854 (leading case *Hadley v. Baxendale*) wydanym na tle następującego stanu faktycznego: Powód (*Hadley*) uruchomił w Gloucester miejski młyn parowy, który został unieruchomiony w następstwie awarii wału korbowego maszyny parowej. Dla wykonania nowego wału zastępczego potrzebny był stary egzemplarz jako wzór. Został on wręczony pozwanemu przedsiębiorstwu transportowemu (*Baxendale*), które przyrzekło dostarczyć przesyłkę jeszcze w następnym dniu. Z nie wyjaśnionych przyczyn nadeszła ona w pięć dni później. O tyle przedłużył się czas naprawy. Powód zażądał odszkodowania obejmującego między innymi określoną postać utraconego zysku (tzw. *entgangenen Betriebsgewinn*). W orzeczeniu zakwestionowano zasadność żądania kompensaty uszczerbku, który jest *too remote*²⁵.

Orzeczenie to zapoczątkowało wykształcenie się w angielskim prawie precedensowym dwóch reguł, wedle których określa się szkodę jako przesłankę kontraktowej odpowiedzialności odszkodowawczej: "wierzyciel ma prawo do pokrycia tych szkód, które słusznie i rozsądnie mogą być uważane za wynikające w sposób naturalny, tzn. zgodnie z naturalnym biegiem spraw, z samego naruszenia umowy (reguła I), oraz tych, co do których w sposób rozsądny można przypuścić, że były brane pod uwagę przez obie strony w momencie zawierania umowy jako możliwy skutek jej naruszenia (reguła II)"²⁶. Dyrektywy te uwzględniane są również przy interpretacji art. 74 zd. 2 konwencji wiedeńskiej jako kryterium pozwalające odróżnić szkody podlegające "zawsze" kompensacji od tych, które mogą być przesłanką odpowiedzialności odszkodowawczej tylko wówczas, gdy strony przy zawieraniu kontraktu taki rozkład ryzyka uwzględnią. Nieuwzględnienie tej okoliczności było np. przyczyną krytyki orzeczenia wydanego w sprawie, w której przyznane zostało odszkodowanie za tzw. "Goodwill-Schaden" w związku z dostarczeniem niemieckiemu importerowi wadliwej partii sera Gouda²⁷.

4. Zgodnie z art. 77 konwencji wierzyciel powinien przedsięwziąć wszelkie, stosownie do okoliczności, odpowiednie środki w celu zmniejszenia uszczerbku spowodowanego naruszeniem zobowiązania, w tym także *lucrum cessans*.

C. W y ł ą c z e n i a o d p o w i e d z i a l n o ś c i .

1. W myśl art. 79 (1) konwencji "strona nie odpowiada za niewykonanie swoich zobowiązań, o ile udowodni, iż niewykonanie zostało spowodowane przez przeszkodę będącą poza jej kontrolą, oraz że nie można było ani rozsądnie oczekiwać od niej wzięcia tej przeszkody pod uwagę w momencie zawarcia umowy, ani uniknąć lub przewyciężyć jej lub jej skutków"²⁸. Przy stosowaniu tego przepisu należy brać pod uwagę, iż wyznaczony nim roz-

²⁵ Ibidem, s. 84.

²⁶ A. Całus, *Prawo cywilne i handlowe państw obcych*, Warszawa 1979, s. 337.

²⁷ Np. H. Stoll, *Inhalt und Grenzen...*, s. 264.

²⁸ J. Jakubowski, M. Tomaszewski, A. Tynel, A. W. Wiśniewski, *Zarys międzynarodowego prawa handlowego*, Warszawa 1983, s. 180.

kład ryzyka jest relatywny w tym sensie, że: po pierwsze — zależy on od treści konkretnej umowy²⁹; po drugie — odwoływanie się do wymienionych elementów subiektywnych uzależnione jest od konkretnej sytuacji. Tak np. nawet oczekiwana podwyżka cen nie będzie okolicznością zwalniającą sprzedawcę od odpowiedzialności, ponieważ w typowych stosunkach handlowych ryzyko to obciąża sprzedawcę. Natomiast zarządzona blokada wywozu (zakaz) towarów będzie okolicznością, przy której należy rozważyć na ile mogła być wzięta przez dłużnika pod uwagę przy zawarciu umowy³⁰.

V. Uwaga końcowa

Na zakończenie ogólnych uwag na temat odpowiedzialności odszkodowawczej sprzedawcy, celowe wydaje się zwrócenie uwagi na te instytucje prawa polskiego, które znajdują "odpowiednik" w postanowieniach konwencji, a mianowicie:

a) podstawowym środkiem przysługującym wierzycielowi z tytułu naruszenia zobowiązania jest roszczenie o spełnienie świadczenia;

b) odpowiedzialność kontraktowa obejmuje wszystkie przypadki naruszenia zobowiązania;

c) przy ocenie działania podmiotu gospodarczego należy odwołać się do obiektywnego "profesjonalnego" miernika staranności;

d) strony mogą ograniczyć odpowiedzialność odszkodowawczą dłużnika do wartości uszczerbku, który można było przewidzieć przy zawieraniu umowy³¹;

e) abstrakcyjny miernik szacowania wysokości szkody w postaci "różnicy między ceną umówioną a ceną targową lub giełdową dnia, w którym świadczenie miało być spełnione" przewidywał uchylony przepis kodeksu handlowego.

SELLER'S LIABILITY FOR DAMAGES IN LIGHT OF THE PROVISIONS OF THE VIENNA CONVENTION

S u m m a r y

The structure of the obligational relationship under the Convention is described as conforming to the warranty model since: (a) while entering into an agreement the debtor promises that

²⁹ Blżej w tej kwestii A. Frense, *Grenzen der formularmäßigen Freizeichnung im Einheitlichen Kaufrecht*, Heidelberg 1992.

³⁰ H. Stoll, w: praca przytaczana w przypisie 2, s. 654 ("...die Entlastungsformel des Art. 79 schließt neben objektiven Umständen subjektive Gesichtspunkte ein"). Jako bezcelowe traktuje jednak H. Stoll próby kwalifikowania okoliczności uwalniających art. 79 konwencji bądź jako siły wyższej, bądź jako wzorca obiektywnej staranności, który należy brać pod uwagę przy stawianiu dłużnikowi zarzutu winy. Co do typowych okoliczności uzasadniających wyłączenie odpowiedzialności dłużnika por. np. B. R. Lautenbach, *Die Haftungsbefreiung im internationalen Werenkauf nach dem UN-Kaufrecht und dem schweizerischen Kaufrecht*, Zürich 1990, s. 386 i nast., gdzie dokonuje klasyfikacji na: okoliczności typu technicznego, zdarzenia naturalne, przyczyny ekonomiczne, polityczne oraz decyzje suwerennych organów.

T. Pajor, *Odpowiedzialność dłużnika za niewykonanie zobowiązania*, Warszawa 1982, s. 145 i nast.

the result described in said obligational relationship will be obtained; (b) the absence of such result renders effective "the duty of liability" (Einstandpflicht) - binding on the parties since the conclusion of an agreement. The warranty promise shapes the construction of liability in two aspects. First, it designates the method of satisfying the creditor's infringed interest (the primary instrument under the Convention is the claim for performance). Secondly, it influences the premises of the coming into effect of the discussed liability in such a way that: (1) the breach of contract encompasses any infringements of the obligation; (2) it is not necessary that a faulty infringement of the obligation by the debtor be its premise; (3) it justifies the consideration of the protection of the debtor's interests through a limitation of the scope of the damage subject to compensation.

The claim for compensation is vested apart from other sanctions. This is understood in various ways. First, as the underlining of the fact that the claim for compensation applies in conjunction and not in the alternative with other sanctions. Secondly, as the justification of the subsidiary nature of compensation (understood as either complementing or replacing other sanctions). Thirdly, as the underlining of the interdependence expressed in the fact that compensation can be sought in conjunction with another sanction.

In the conclusion the institutions of Polish law having counterparts in the Convention are designated.